

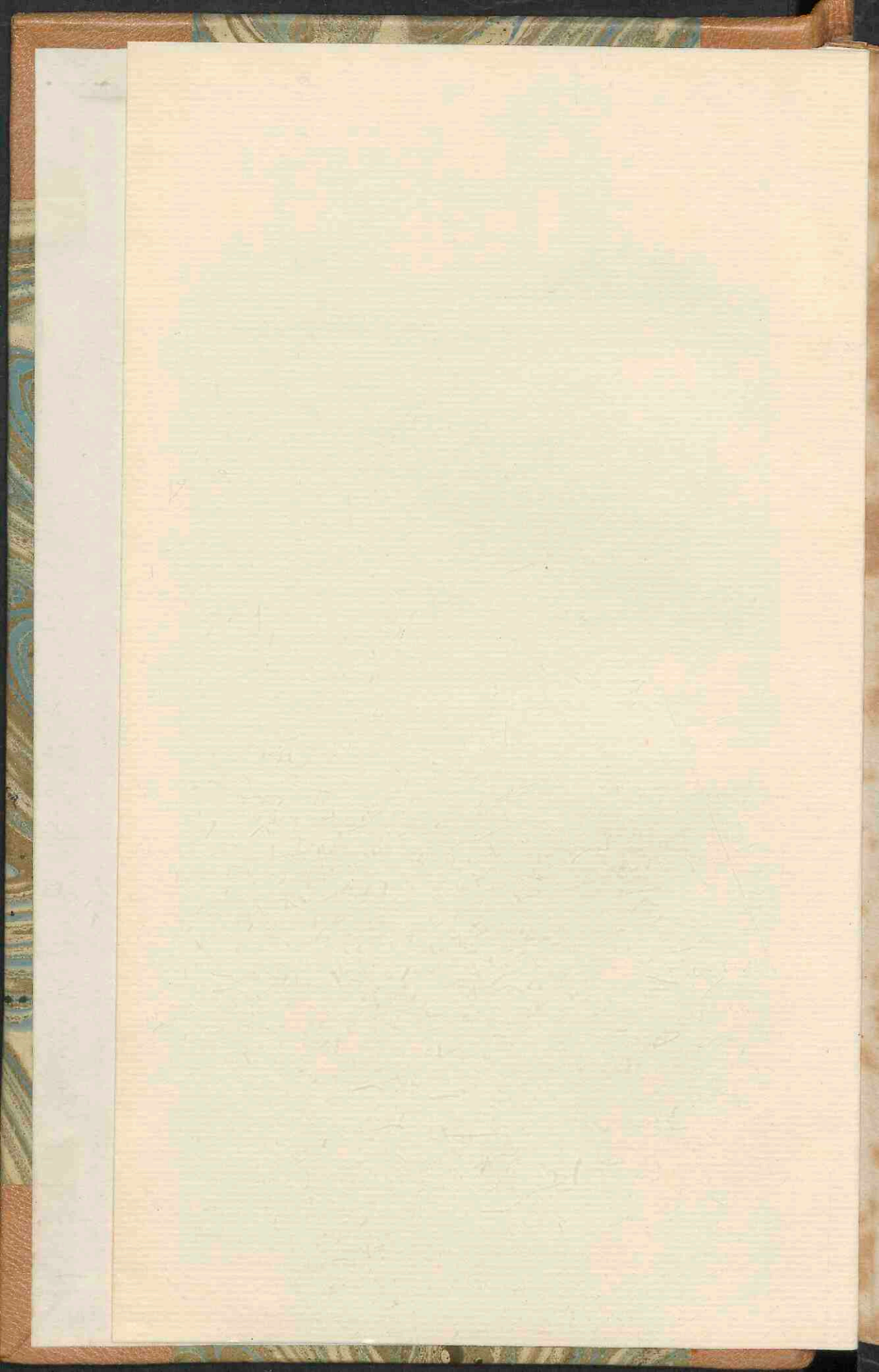
Verhandeling over een zeldzaam gebrek van het dyebeen

<https://hdl.handle.net/1874/267495>

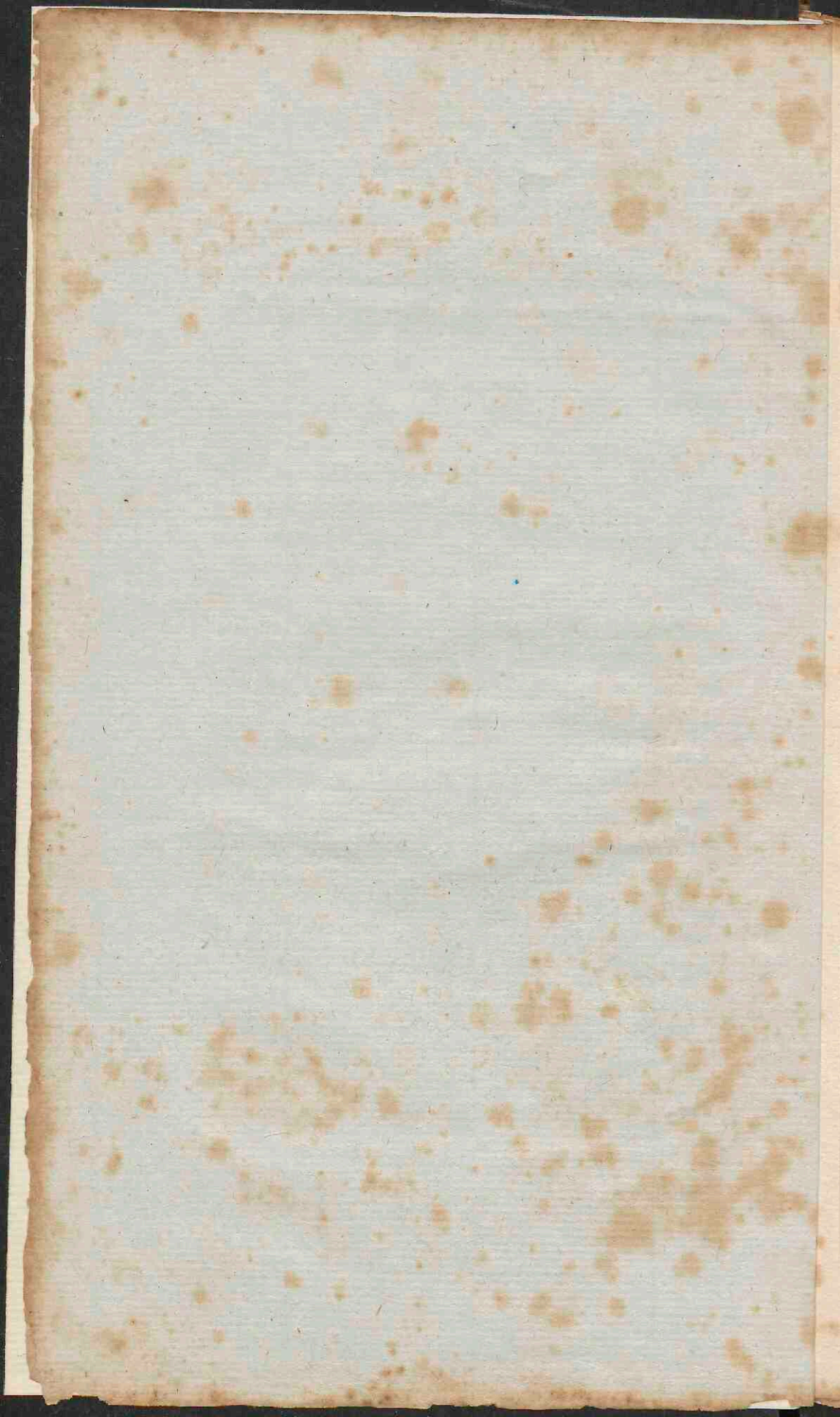
NA
2
1

VERHANDELING

OVER EEN ZELDZAAM GEBREK

VAN HET

DYEBEEN.

DOOR

NIC. GEORG. OOSTERDYK. JOANSZ.

In de maand December des jaars 1766 werde ik geroepen by S. R. eene jonge dochter 22 jaaren oud, dewelke my klaagde over een gezwel van de rechter dye.— Zy was zeer mager; haar aanzicht zeer bleek; haar rechter dye, van de knie tot kort aan de liesch, tweemaal dikker als behoorde; had een tamelyk gezonde couleur; de zwelling was zeer gelyk en effen; hier en daar evenwel waren eenige vorens, en de dye was byna zoo hard als hout.— De pyn in dit zieke deel was niet aanhoudend, nu echter wat sterker en min zeldzaam dan te voren, de beweging genoegzaam geheel onmogelyk, doch pas sedert eenige weinige dagen.— De pols was snel

en zwak, de *actiones naturales* waren alle vry gezond, uitgenomen, dat 'er federt 30 weken eene geheele opstopping der maandstonden, door een schrik, zoo men meende, veroorzaakt, plaats hadde.— Gemoedsbewegingen, inzonderheid schrik, waren deze zieke niet ongewoon.— Ruim een jaar geleden was de gemelde rechter dye gestooten door een houten turfton, zoo echter, dat hier door weinig pyn ontstond, en de beweging zeer vry bleef, waar door zy dit ongemak eenigen tyd verzuimde, schoon de pyn door drukking toenam, en de zwellling, hoewel maar langzamerhand, grooter wierdt, zoo dat zy eindelyk besloot hulp te vragen, en aan haar de goede raad gegeven wierdt, om op het gezwel te leggen het *empl. de galb crocat.*— Zie daar de toevallen, derzelve oorzaak, voor zoo ver ik die konde nagaan, en het geen ter genezinge, doch vruchteloos, aangewend is.

Ik zal hier op laten volgen een eenvoudig verhaal van myne pogingen, met het gene verder gevolgd is, tot haaren dood toe, benevens de ontleding; waar op ik over dit alles eenige aanmerkingen

kingen zal maken, meenende, dat, uit onderzoek van mislukte gevallen, zeer veel licht tot gelukkiger beoeffening van de Geneeskunde kan voortkomen.

Ik heb dan op de dye laten leggen een *empl. de ran. cum merc.* en heb inwendig doen gebruiken den *mercur. dulc.* dien ik evenwel niet dan tot één gryn om den anderen dag hebbe kunnen geven, wegens de blyken eener aannaderende kwyling. In de maand Januarij des jaars 1767 heb ik begonnen te bespeuren, onder de opperhuid, eene oneffene vergadering van eene dunne waterachtige stoffe, die ook hier en daar uitsyperde, en de aderen van de huid begonden sterk op te zwellen; de pyn met de koorts en de zwakheid toenemende, vonde ik geraden den *mercur. dulc.* na te laten, en schreef het *extract cicutaë* voor, 't welk, door een kundigen Apotheker toebeleid, zy heeft begonnen te gebruiken tot 8 grynen 's daags, zoo echter, dat ik dagelyks de gifte vermeerderde, en over dag liet ik de dye stoven met eene *solutie van ammoniac-zout in water*, terwyl 'er 's nachts wederom opgelegd wierdt het *empl. de ran. cum mercur.*

Op den 24 van gemelde maand Januarij gaf, volgens het verhaal van de lyderesse, de dye eene sterke knap, vergezeld met eene felle pyn boven het midden van dat deel, welke pyn daarna ook zelfs op een' ligte beweging verhefte, somtyds met een ligt gekraak; ondertusfchen nam de snelheid van de pols, de zwakheid van het geheele ligchaam, deszelfs vermagering, inzonderheid van de gezonde linker dye, merkelyk toe, terwyl de zwellling van de rechter dye meer en meer aanwaschtedes ik, in plaats van vorengemelde stoving en plaaster, daar op liet leggen alleen een plaaster, gemaakt van de *def. coerul. de sperm. ceti* en *ammoniac-zout*.

In het begin van Februarij barstede een der opgespannen aderen voor op de dye open, waar door een vry sterke bloedstorting ontstond, die echter door de kundige behandeling van den bekwaamen Heelmeester VAN LANCKOM gelukkig gestelpt werdt.

Wy waren nu van oordeel, om dit, zoo veel mogelyk, in 't vervolg voor te komen, dat wy alle uitwendige hulpmiddelen, die ter verdwyninge dienen mocht.

mochten, nalaten en alleen voor de bloedstorting behoorlyk moesten zorg dragen. Niet te min ging zy voort met het gebruik van het *extract. cicutaë*, waar van wy de gifte dagelyks zoo verre vermeerderden, dat zy elken dag een half once daar van gebruikte in het laatst van Februarij, doch toen begon zy over duizelingen te klagen, die ras vermeerderden, zoo dra wy minder van het *extract. cicutaë* gaven; ondertusfchen ontstond 'er eene *ulceratie*, daar de ader opgeborsten was, doch maar oppervlakkig in de huid, en op den 10 Maart kwam 'er uit gemelde *ulceratie* geweldig veel bloeds, 't geen de lyderesse ongemeen verzwakte, en door eene hevige koorts gevo'gd werdt; toen werden wy te rade alle de tot hier toe vruchteloos gebruikte middelen aan een kant te zetten, enkel op de dringende toevallen acht te geven, en voorts door een bekwaame *diët* het leven van deze elending, zoo lang mogelyk, gaande te houden: de koorts werde ik ten grootsten deele door verkoelende middelen meester: in de maand April heeft zy drie bloedstortingen gehad, uit verschillende huidvaten, waar toe ook gelegenheid

heid gaf eene sterke hoest, die niet is te stillen geweest: verval van krachten, slapeloosheid, en een slepend koortsje hebben haar in het begin van Mei het leven benomen, zynde korten tyd te voren de vermagerde linkerdye waterzuchtig opgezwollen.

By haar overlyden was ik niet in de stad, maar myn waarde vriend de Heer Doctor E. J. RÖMER heeft, op myn verzoek, de moeite wel willen op zich nemen, om onderzoek naar dit ongemak in het lyk van de lyderesse te doen, en het zelve my schriftelyk te overhandigen, gelyk ik dan het zelve hier ook late volgen:

„ De eerste insnyding gedaan hebben-
 „ de in het middelste gedeelte van de
 „ voorste zyde der dye, van voor den
 „ hals van het dyebeen tot aan het ge-
 „ wricht van de knie, en dat wel op-
 „ pervlakkig, hebben wy de gemeene
 „ bekleedzelen alleen losgemaakt; de
 „ *membrana cellulosa* was zeer dik, hier
 „ en daar van eene harde en als 't
 „ ware vereelde zelfstandigheid, en de-
 „ ze vereischte eene diepere insnyding;
 „ dit *celluleuse* vlies was wel overal dik-
 „ ker

„ ker als behoorde, maar inzonderheid
 „ omtrent het midden van de voorste
 „ en onderste zyde van de dye, daar
 „ de vereelde dikte wel drie dwarsfe vin-
 „ geren haalde; door het wegnemen
 „ van deze kwamen de spieren te voor-
 „ schyn, en met één eene zeer groote
 „ meenigte van bloedige etterstoffe.
 „ Een naauwkeurig onderzoek toonde
 „ ons, op die plaats, daar de *tunica*
 „ *cellulosa* het dikste was, eene zeer wy-
 „ de holligheid leidende tot op het dye-
 „ been, het welk ontbloot was en ge-
 „ broken; dit ontdekt hebbende, heb-
 „ ben wy alle de spieren losgemaakt,
 „ en het been ontbloot, waar van het
 „ hoofd, de hals, en het overige tot
 „ een weinig onder het midden, niets
 „ tegennatuurlyks vertoonde, dan al-
 „ leen een *exostosis* van eene zonder-
 „ linge gedaante, zonder uitwendige
 „ blyk van breuk of *fissure*, 4 of 5 vin-
 „ geren breed onder den hals. Maar,
 „ op den afstand van omtrent vyf dwar-
 „ se vingeren van de *condyli* af, was
 „ het been gebroken, de breuk was in
 „ zyn gantschen omtrek scherp, *cari-*
 „ *eus*, en verscheidene diergelyke been-
 „ schilfers waren gehecht aan de spie-
 „ ren:

„ren: van deze breuk tot aan de *condyli* was dit been ontbloot van het „*periostium* en *gecarieerd*, en vlak by „de *condyli* was een tweede breuk, zyn- „de daar alles mede zeer *gecarieerd*”. Zie de gesteldheid van het been in de bygevoegde plaat. Hoe het met de gantsche dye gesteld was, behoefde geen printverbeelding, hebbende dezelve alle overeenkomst met het geen men afgebeeld vindt in de *Uitgelezene heekkundige verhandelingen*, *Rotterd.* 1762. *bl.* 112. *tab.* I. *fig.* I.

Alhoewel uit dit geval veele nuttige leeringen kunnen getrokken worden, zoo bepale ik my kortheids-halven alleen tot zulke, die aanleiding geven tot eenige aanmerkingen op dit ons tegenwoordig onderwerp:

A. *De gebreken der beenderen zyn somtyds zeer duister.*

Zoo immer twee verschillende gevallen elkander gelyken kunnen, zyn het dit, 't welk wy voor handen hebben, en het geen beschreven is in de boven aangehaalde *Uitgel. heek. verhand.* *bl.* 112 *en volg.* Hoe veel gelykheid vindt men niet in de oorzaken, toevallen en ein-

einde van beide deze ziekten, en evenwel, hoe zeer verschilt niet het ongemak by het onderzoek na den dood? Hier is eene beenbreuk met bederving; daar eene weeke uitzetting van het been: Ik bekenne, daar is, voor zoo ver het gebrek van het been betreft, cenige meerdere overeenkomst tusfchen ons geval, en dat van M. DU FOUART in de *Memoir. de l' Acad. Royal. de Chirurg. tom. 1. p. 271.* maar let eens wel, hoe felle pyn die lyder doorftond by den eerften aanval van het ongemak, en hoe hem naderhand het gaan zonder pyn aanhoudend onmogelyk bleef, daar onze lyderesse, een dienstmeid zynde, haar gewoon dienstwerk noch by het jaar verrigt heeft. En hoewel het zeker is, dat 'er op of omtrent de plaats, daar de breuk waargenomen is, in het geval beschreven in de *Memoir. de Chir. 11.* veele en groote spieren worden ingeplant, als de *psoas, iliacus* en andere die tot het gaan vereischt worden, en dat de pyn kan vermeerderd hebben, zoo is echter het onderscheid van dit toeval groot, te meer, daar men op het midden en na beneden het dyebeen ook ingeplant vindt den *cruralis*, het korte
hoofd

hoofd van den *biceps*, en den *adductor magnus*, spieren, door welker werking het gaan mede bevorderd wordt.

Ik bekenne dan openhartig, dat, schoon de uitkomst my het tegendeel geleerd heeft, ik evenwel vermoedde een soortgelyk geval onder handen te hebben, als 'er in de gemelde *Uitgel. heelk. verband. l. l.* te vinden is, daar ik wel soortgelyke toevallen in myne lyderesse gehad heb, doch door een ander ongemak veroorzaakt; waar uit dan van zelfs volgt:

B. Dat in de ziekten der beenderen soortgelyke toevallen dezelve ziekte niet bewyzen kunnen.

C. Eene kneuzing van het beenvlies geeft somtyds oorzaak tot de allerdroevigste gevolgen.

Dat deze in onze lyderesse hebbe plaats gehad is van zelfs klaar, zoo uit den aard van de belediging, als uit de gevolgen; maar is 'er niets meer geschied? Heeft zy het been niet gebroken? Hier tegen strydt, dat zy byna een jaar haare gewoone bezigheden hebbe uitgeoeffend; men vindt wel gevallen van gebroken dye beenderen, waar mede de lyders beweging geoeffend hebben,

ben, doch eene naauwkeurige nasporing doet ons haast wezentlyk verschil zien van ons geval. Er zyn byzonder twee, die onze aandacht verdienen; het eerste is eene waarneming van M. LOUIS opgegeven in de *Memoir. de l'Ac. R. de Chir. tom. IV. pag. 57*, doch hoedanig was daar de breuk? eene verbryzeling *alleen* van de *binnenste* knok van de rechter dye, zoo dat het dyebeen deszelfs geheele steunpunt noch niet kwyt was; doch alzoo dit in ons geval, in eene zoo genaamde radysbreuk, ook noch zoude hebben kunnen plaats hebben, laten wy de beweging nagaan: deze bestond in gaan en op het paard klimmen, maar in dit laatste behoeft waarlyk aan de rechterdye niet veel geweld te geschieden; en in allen gevalle, hoe lang heeft de lyder daar van het genot gehad? op den derden dag was hy reeds het been kwyt. Meer dringt het geval, dat M. SABATIER ons opgeeft in het zelfde deel van de *Mem. de Chir. pag. 639*. Doch behalven dat de breuk daar bespeurd is in den hals van het dyebeen, zoo is de beweging in dien man aller-moeilykst geweest, en hy heeft die niet langer dan één maand kunnen oefenen,

daar onze lyderesse byna een jaar haar gewoone zaken, op eene wyze zoo als boven gemeld is, heeft verricht. Verder zet aan onze veronderstelling veel waarschyndykheid by, het langzaam toenemen van de zwelling, en de knap niet voor den 24 Januarij bespeurd (mede waargenomen in het niet min duister geval van HOUSTET *Mem. de l'Ac. R. de Chir. t. III. p. 135 en volg.*)

Dit alles doet my denken, dat, door de kneuzing van het *periostium*, verettering ontstaan zy, en dat de uitgestorte etter scherp geworden zynde een beenbederf hebbe te weeg gebracht, en dit gelegenheid gegeven tot een breuk, vergezeld met zoo veel droevige gevolgen, als het verhaal der ziekte ons heeft opgeleverd. Evenwel, hoe gemakkelyk zich ook op deze wyze de verschynselen laten verklaren, voldoet dit my noch niet in allen deele, maar de zonderlinge bladsgewyze *exostosis*, in het gezonder deel van dit dyebeen, doet my tot nu toe zeer overhellen tot die gedachte, dat daar ter plaatse te gelyk een *fissure* zy veroorzaakt geweest, uit hoofde van den sterken dreun, veroorzaakt door de *contusie* op een naastbyge-

gelegene plaats, (zoo als in 't bekkeneel niet zelden gebeurt, waar in wy de meest naauwkeurige waarnemingen over de scheuren hebben) waar door dan daar ter plaatse, de belediging van kneuzing zoo sterk niet geweest zynde, alleen een uitstorting van goedaartig beenvocht, en hierdoor een *exostosis* veroorzaakt is. Hoe dit alles nu met zoo weinig pyn zy toegegaan, is moeilyk te begrypen; eenig licht krygen wy uit de proeven van den *Baron VAN HALLER* in *Op. min. tom. I. p. 412*; meerder uit vergelyking van 't geval van *GARELLIUS*, dat ons de groote *MORGAGNI* opgeeft in zyn onwaardeerbaar werk *Ep. Anatom. medic. Ep. LII. § 37, 38*, en uit het geen wy vinden in de *Chirurgie* van *FELIX WURTZ II. deel, cap. 28*, onder anderen *bl. 204 van de Nederlandsche overzetting Amst. 1633.* „wanneer, zegt hy, een schinkel „geborsten is, en alsoo een scheurbreuk geworden zy, zo kan het wel geschieden, dat die selfde mensch, dat selfde gebrek niet zeer veel en agtet”, met het geen volgt en door gevallen opgehelderd wordt.

D. Met het gebruik van kwikmiddelen

in de ziekten der beenderen wordt zeer veel voorzichtigheid vereischt.

Schoon ik volgens myne gemelde veronderstelling den *mercurius* heb laten gebruiken, en dezelve in een soortgeelyk geval gegeven is, zie *Mem. de l'Ac. R. de Ch. t. III. p. 135*, zoo het schynt, wel niet met een schielyk gevolg ten goede, evenwel ook niet geheel zonder vrucht, zoo als HOUSTET zelf opgeeft *l. c. p. 144*, ontrade ik nu echter het gebruik daar van in duistere ziekten der beenderen, daar bederf plaats kan hebben; want laten wy toegeven, dat de genezing van twee been-eters, door FUUN beschreven in *de Verb. der Holl. Maatsf. II. d. bl. 383*, zoo zeer toe te schryven zy aan het gebruik van kwik, als aan de welgepaste levensmanier &c., zoo is 'er evenwel groot onderscheid tusfchen beenbederf van een uit-en dat van een inwendige oorzaak, ja in het laaste komt de kwik niet altyd te pas; als namentlyk, wanneer zich teffens eenig *scorbuticq* kwaad in het lighaam onthoudt; ja dat noch meer is, zelfs niet in alle *venericque* beenongemakken, zie PLATNER *inst. Chir. § 1054, 1056*. Zeer weinig zyn derhalven zulke gevallen

len, die klaar genoeg zyn, om het gebruik van den *mercurius* veilig toe te laten. Dan hier over late ik my niet verder uit, als niet alleen behoorende tot myn onderwerp, waarom ik dan ook over de geringe kracht van het *ammoniac-zout* in het wegnemen van de verharding in de *tunica cellulosa* niets aanmerke, noch over het *extr. cicutaë*, dat, schoon boven verdiensten geroemd, evenwel met alle recht den naam van een sterk *resolueerend* middel verdient; alleen gelieve de Lezer in het voorbygaan op te merken, hoe zeer de uitwerking van dit laatgenoemde middel verschille, daar het zelve in onze lydersse eerst duizelingen verwekt heeft, by het gebruik van een half ounce daags, schoon haar zenuwgestel, waar op deze plant mede schynt te werken, vry ligt geraakt was; terwyl WHYTT van zich getuigt, na het gebruik van vyftien of twintig greinen veel geleden te hebben. Zie zyne *verhand. over de Zenuwziekten*; 1 hoofdst. bl. 16. der *Rotterd. uitgave.* (*)

Z 3

La-

(*) De Heer *Cornelis van der Winkel*, Heelmeester te *Delft*, heeft my verhaalt, dat zeker persoon aldaar

in de ziekten der beenderen wordt zeer veel voorzichtigheid vereischt.

Schoon ik volgens myne gemelde veronderstelling den *mercurius* heb laten gebruiken, en dezelve in een soortgeelyk geval gegeven is, zie *Mem. de l'Ac. R. de Ch. t. III. p. 135*, zoo het schynt, wel niet met een schielyk gevolg ten goede, evenwel ook niet geheel zonder vrucht, zoo als HOUSTET zelf opgeeft *l. c. p. 144*, ontrade ik nu echter het gebruik daar van in duistere ziekten der beenderen, daar bederf plaats kan hebben; want laten wy toegeven, dat de genezing van twee been-eters, door FUUN beschreven in *de Verb. der Holl. Maatsf. II. d. bl. 383*, zoo zeer toe te schryven zy aan het gebruik van kwik, als aan de welgepaste levensmanier &c., zoo is 'er evenwel groot onderscheid tusfchen beenbederf van een uit-en dat van een inwendige oorzaak, ja in het laaste komt de kwik niet altyd te pas; als namentlyk, wanneer zich teffens eenig *scorbuticq* kwaad in het lighaam onthoudt; ja dat noch meer is, zelfs niet in alle *venericque* beenongemakken, zie PLATNER *inst. Chir. § 1054, 1056*.
Zeer weinig zyn derhalven zulke gevallen

len, die klaar genoeg zyn, om het gebruik van den *mercurius* veilig toe te laten. Dan hier over late ik my niet verder uit, als niet alleen behoorende tot myn onderwerp, waarom ik dan ook over de geringe kracht van het *ammoni-ac-zout* in het wegnemen van de verharding in de *tunica cellulosa* niets aanmerke, noch over het *extr. cicutæ*, dat, schoon boven verdiensten geroemd, evenwel met alle recht den naam van een sterk *resolueerend* middel verdient; alleen gelieve de Lezer in het voorbygaan op te merken, hoe zeer de uitwerking van dit laatgenoemde middel verschille, daar het zelve in onze lyderesse eerst duizelingen verwekt heeft, by het gebruik van een half once daags, schoon haar zenuwgestel, waar op deze plant mede schynt te werken, vry ligt geraakt was; terwyl WHYTT van zich getuigt, na het gebruik van vyftien of twintig greinen veel geleden te hebben. Zie zyne *verhand. over de Zenuwziekten*; 1 hoofdst. bl. 16. der *Rotterd. uitgave.* (*)

Z 3

La-

(*) De Heer *Cornelis van der Winkel*, Heelmeeester te *Delft*, heeft my verhaalt, dat zeker persoon al-
daar

Laten wy onze aandacht noch een weinig bepalen op de verdikking en verharding van de *membrana adiposa*: deze toe te schryven aan de uitgestorte vochten uit de kwetzure van het been, schynt niet te voldoen, daar die vochten, schoon te samen genomen, eene zoo groote zwelling niet wel schynen te hebben kunnen veroorzaken; en zoo al, immers in de *cellulosa* tuschen de spieren, en niet juist in den vetrok, onder de huid. Beter, dunkt my, wordt de oorzaak gezocht in eene vergadering, en samenstolling als 't ware, van het olieachtige dat in een groote meenigte in dat vlies gevonden wordt, en daar in op zyne wyze vloeit. Maar waar van daan dan deze samenloop? want uitwendig drukkende oorzaken, die den doorloop beletten, zyn hier niet; ook zoude men kunnen twyffelen, of deze niet liever eene rotting dan wel eene verdikking des vets zouden te weeg brengen, tot welke verdikking van het
vet

daar in het gasthuis; smaak vindende in een *linctus* bestaande uit *Extr. Cicutæ dr. iij. pulv. ejusd. dr. i. Syr. Alib. Fernel Unc. ij. Mell. alb. Unc. j.* 't geen hem tegen een *Carcinoma* aan de tong tot kleinere doses geordonneerd was, in eenen dag het geheele *medicament* zonder het minste letzel heeft uitgebruikt.

vet vereischt wordt een overvloed van aardachtige deelen, waar over men moet nazien het gene myn waardige Leermeester de Heer Prof. H. D. GAUBIUS opgeeft in zyne *instit. pathol. medic.* § 376. Maar waar van daan dan wederom deze aardachtige deelen? de overvloed daar van kan niet worden gezocht in het gestel van de lyderes dat sicheen meer gelegenheid te geven tot een recht tegenovergesteld gebrek, gelyk blyken kan uit een naauwkeurig onderzoek van de 283 § van dat zelfde werk van den Heere GAUBIUS: Des moeten wy dezelve zoeken in het gebrek zelf, en dan heeft hier zeer waarschynlyk een *error nutrimenti* plaats gehad, dat is, de aardachtige deelen tot voeding van het been aangevoerd, en daar toe, door het ongemak, niet kunende besteed worden, zyn elders vervoerd, en wel, gemengd met de olieachtige, in den vetrok, welke daar door verhard zyn; en tot dit gevoelen geeft ook aanleiding de *exostosis* eenige vingers onder den hals van het dyebeen. Vraagt nu iemand, waarom deze beenvoedende stof zich juist daar geplaatst heeft, en niet in de spieren, gelyk in

360 N. G. OOSTERDYK OVER EEN ENZ.

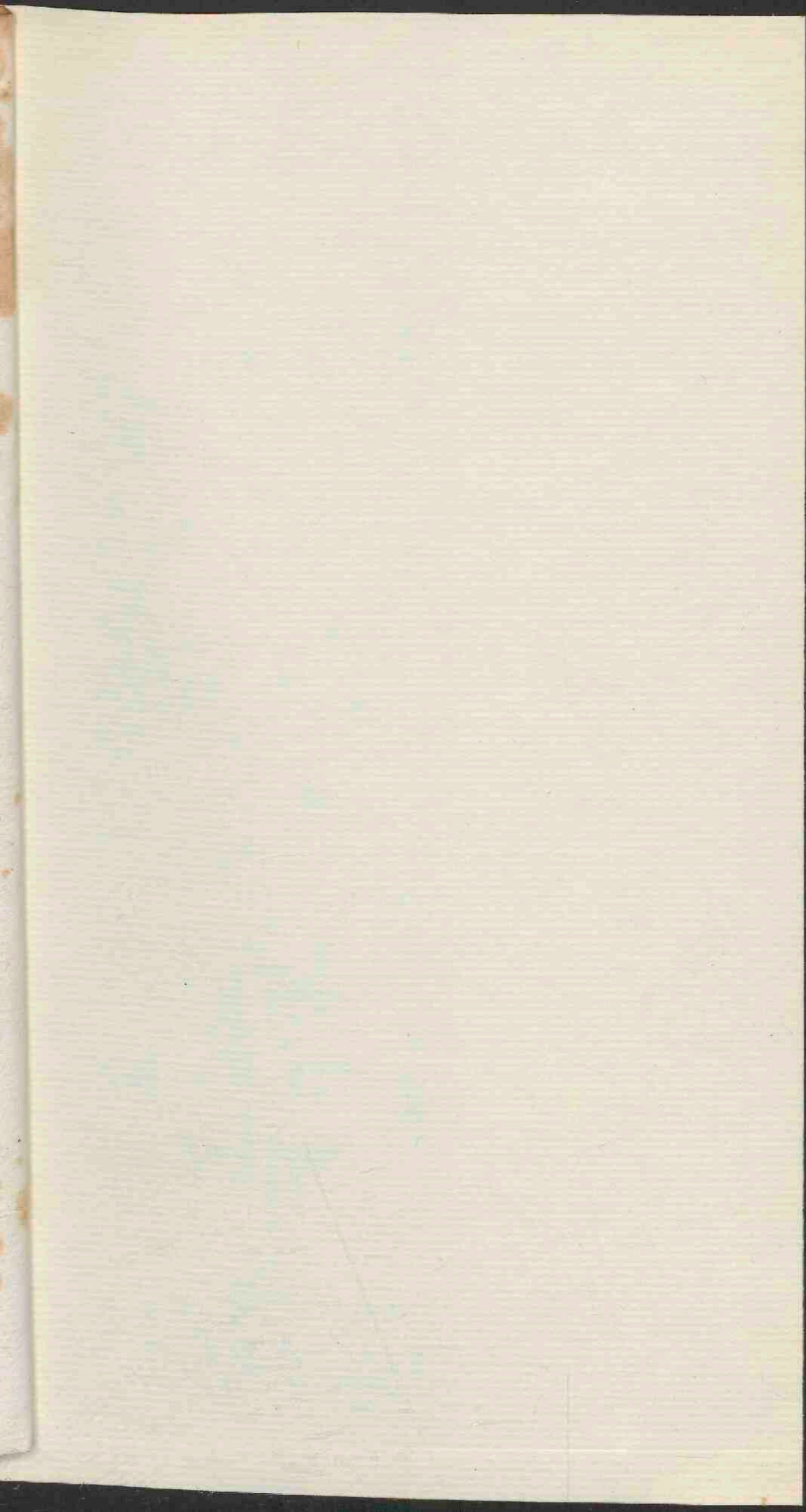
het geval van HOUSTET *Mem. de Chir. tom. III. p. 137.*? Ik beantwoorde dit met eene tweede vrage; waarom in die gevallen, daar men hair, nagels, beenderen enz. uit zweeren in zachte deelen heeft zien te voorschyn komen, deze byzondere stoffen zich juist daar en niet ergens elders geplaatst hebben?

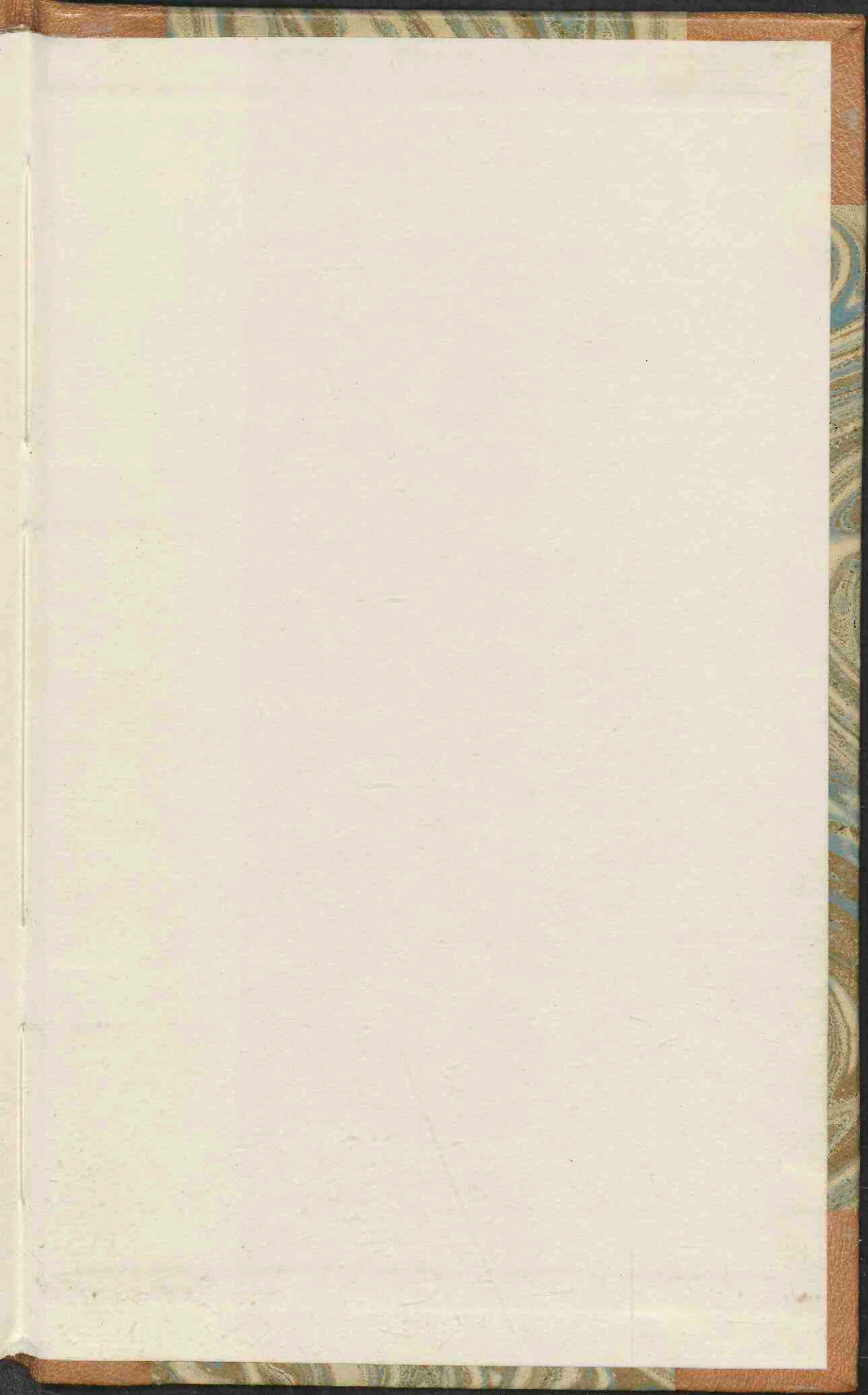
Zie daar, *onpartydige Lezer*, dit alles aan U ter beoordeeling overgegeven, of 'er iets, ter redding van zulke elendelingen, konde worden uitgedacht. Ik voor my vreeze uit al het voorgaande te moeten besluiten, dat in een gebrek, als dit, niet anders met voordeel kan geschieden, dan zorgvuldig acht te geven op de dringende toevallen; volkomene genezing, vreeze ik, is hier onmogelyk, de diepe legging van het been belet de ontbloting van het zelve, zoo noodig, om het ongemak met onderscheiding te kennen; waar door het zelve duister blyft, of zyn kwaaden aart te laat ontdekt, wanneer de *amputatie*, waar in zoo niet de eenigste, ten minsten de zekerste hulp anderzins zoude gelegen zyn, wegens het afnemend leven van den uitgeteerden lyder, niet meer kan te baat genomen worden.

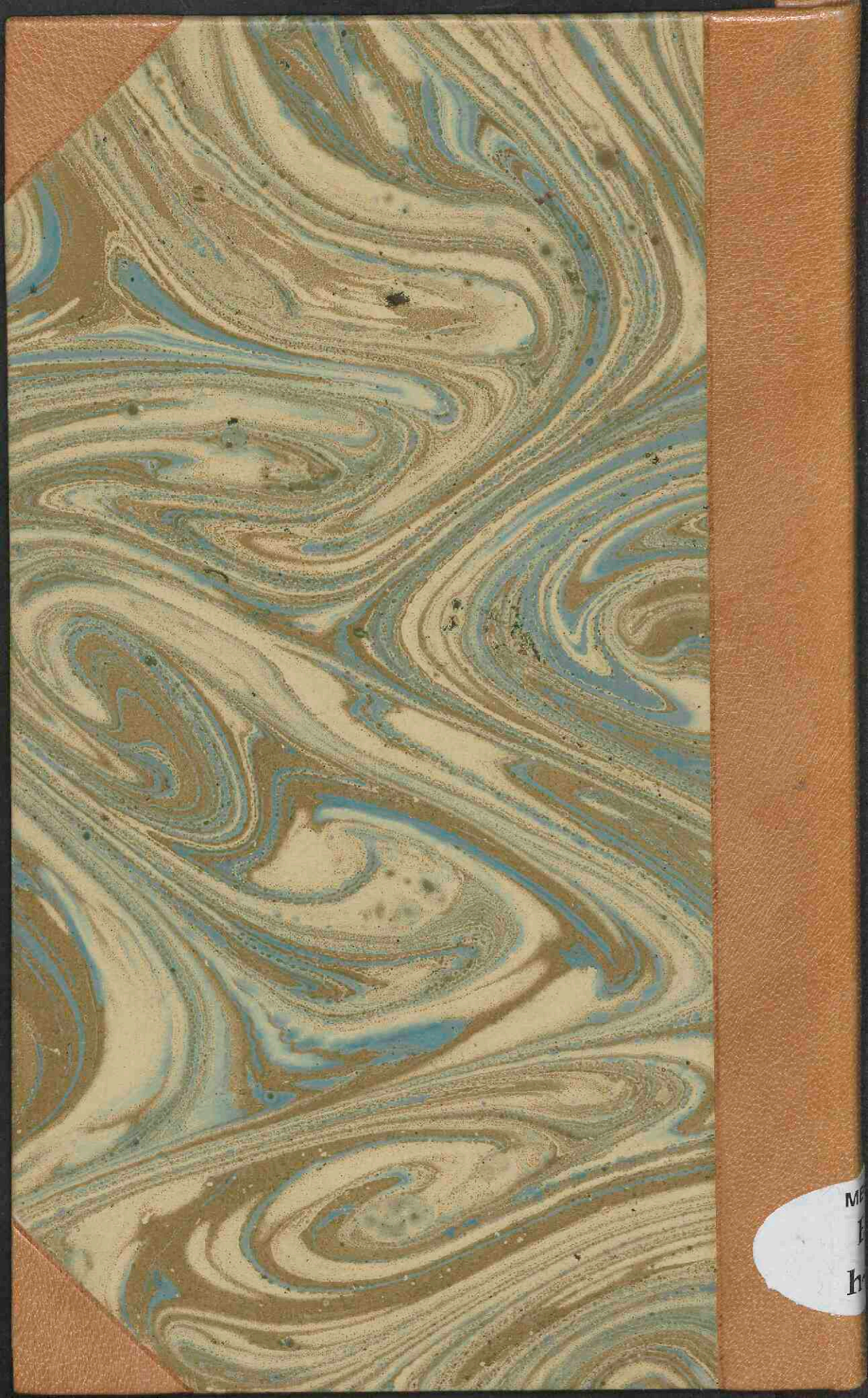

VER-

M
h